

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«РОЖИЩЕНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛГІЙ
ІМЕНІ С.З.ГЖИЦЬКОГО»**

Історія України

ПРОГРАМА

**освітнього компонента (навчальної дисципліни)
підготовки фахівців ОПС фаховий молодший бакалавр
спеціальність 204 Технологія виробництва і переробки
продукції тваринництва**

**Рожище
2022 р.**

Укладач:

Шевчук В. К. викладач ВСП «Рожищенський фаховий коледж Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького»

Рецензент:

Федчик С. А. викладач ВСП «Рожищенський фаховий коледж Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького»

Програма обговорена на засіданні циклової комісії
загальноосвітніх дисциплін і дисциплін загальної підготовки
Протокол від 25 липня 2022 року № 8
Голова циклової комісії Федчик С. А.

Рекомендовано Педагогічною радою ВСП «Рожищенський фаховий коледж ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького»

Протокол від 25 серпня 2022 року № 11

При укладанні програми освітнього компонента (навчальної дисципліни) за основу взята орієнтовна програма навчальної дисципліни Історія України, схвалена комісією з історії України Науково-методичної Ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (Витяг з протоколу №4 від 30.06.2011 р.).

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Історія України»

Галузь знань 20 Аграрні науки та продовольство

Спеціальність 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва

Освітньо-кваліфікаційний рівень фаховий молодший бакалавр

Загальна кількість годин 60

**Форма організації освітнього процесу та види навчальних занять
обсяг годин:**

Навчальні заняття:

Лекції	30
Практичні заняття	4
Самостійна робота	26
Форма підсумкового контролю	залік

ВСТУП

Предметом вивчення навчальної дисципліни Історія України є складний і багатогранний процес формування багатомільйонного українського народу, його діяльності в соціально-економічній, духовній, політичній і державній сферах з давніх-давен до сьогодення.

Метою викладання навчальної дисципліни Історія України є формування у студентів сучасної системи теоретичних знань з вітчизняної історії, опанування важливих етапів історичного шляху українського народу, розкриття закономірностей та особливостей політичного, економічного, соціального та культурного розвитку України, її відносин з іншими державами та народами; розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку українського суспільства; уміння аналізувати історичні події, процеси та факти, орієнтуватися в проблемах та перспективах історичного розвитку України в контексті світової історії.

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування історичного мислення, наукового світогляду; набуття навичок науково-історичного аналізу; виявлення логіки та об'єктивних закономірностей історичного процесу; виховання високого рівня культури, громадянської відповідальності, національної гідності, патріотизму.

Як результат вивчення дисципліни студенти повинні

знати:

- сутність основних проблем історії та сучасного буття народу України;
- основні закони та етапи розвитку людської спільності;
- витоки української нації та її місце в загальнолюдських процесах;
- суспільно-економічні, політичні та культурні процеси історичного розвитку українського народу;
- історичні події;
- зародження та розвиток української державності;
- процеси розбудови сучасної незалежної української держави;
- діяльність історичних осіб і політичних партій;

вміти:

- порівнювати, аналізувати, узагальнювати і критично оцінювати історичні факти та діяльність осіб;
- оцінювати події та діяльність людей в історичному процесі з позиції загальнолюдських цінностей;
- співставляти історичні події, процеси з періодами (епохами);
- розрізняти тенденційно подану інформацію;
- орієнтуватись у науковій періодизації історії України;
- вміти самостійно добувати історичну інформацію за темою, працювати з першоджерелами, літературою;
- аргументовано на основі історичних фактів відстоювати власні погляди на ту чи іншу проблему;
- самостійно складати конспект, тези, готувати реферат, відповідь на

конференцію, семінарське заняття;

- вміти диспутувати, писати наукові студентські роботи.

Структура навчальної дисципліни є орієнтовною. Під час складання навчальних програм викладачі можуть вносити обґрунтовані зміни та доповнення в зміст навчального матеріалу та розподіл навчальних годин за темами в межах бюджету часу, відведеному навчальним планом на вивчення дисципліни. Внесені зміни та доповнення мають бути обговорені на засіданні циклової комісії і затверджені заступником директора з навчальної роботи

1. ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ		Тема		Обсяг годин для окремих видів навчальних занять і самостійної роботи			
№	назва	№	назва	лекції	практичні заняття	самостійна робота	разом
1	2	3	4	5	7	8	9
1.	Історія України від найдавніших часів до початку XX ст.	1.1.	Найдавніша історія України	2		2	4
		1.2.	Київська держава (Русь-Україна)	2			2
		1.3.	Галицько-Волинське князівство	2			2
		1.4.	Українські землі під владою Литви та Польщі (XIV - перша половина XVII ст.)			2	2
		1.5.	Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Утворення козацької держави	2			2
		1.6.	Соціально-економічний та політичний розвиток України в другій половині XVII - XVIII ст.	2		2	4
		1.7.	Українські землі під владою Російської та Австрійської імперій у першій половині XIX ст.	2			2
		1.8.	Українські землі в другій половині XIX століття			2	2
		1.9.	Україна на початку XX ст.	2			
		1.10.	Україна в роки Першої світової війни			2	2
Всього за розділ				14		10	24
2.	Україна: шлях від тоталітаризму до незалежності	2.1.	Українське національно-державне відродження 1917-1921 рр.	4		2	6
		2.2.	УСРР в умовах непу (1921-1928 рр.)			2	2
		2.3.	УРСР в умовах модернізації (1929-1939 роки)	2		2	4
		2.4.	Західноукраїнські землі в 1921-1939 рр.	2			2
		2.5.	Україна в роки Другої світової війни	4	2	4	10
		2.6.	Післявоєнна відбудова і розвиток України в 1945 - середині 1950-х рр.			2	2
		2.7.	Україна в умовах деєталінізації (1953-1964 рр.)	2			2
		2.8.	Україна в період стабілізації радянської системи та загострення її соціально-економічної та політичної кризи (1964-1985 рр.)			2	2
		2.9.	Розпад Радянського Союзу і відродження незалежності України	2			2
		2.10.	Україна в умовах незалежності		2	2	4
Всього за розділ				16	4	16	36
Разом годин з навчальної дисципліни				30	4	26	60

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ПОЧАТКУ XX СТ.

1.1. Найдавніша історія України

Українські землі в епоху палеоліту, мезоліту. Родові общини і племена. Праукраїнський етнос. Розселення первісних людей. Мідний вік та епоха бронзи. Неолітична революція. Пам'ятки трипільської культури. Залізний вік: формування цивілізованого суспільства. Народи Північного Причорномор'я (таври, кіммерійці, скіфи, сармати, готи). Антична цивілізація Північного Причорномор'я. Розселення східних слов'ян. Війни з Візантією та їх наслідки. Економіка і соціальні відносини східних слов'ян. Передумови утворення держави у східних слов'ян.

1.2. Київська держава (Русь-Україна)

Концепції походження держави Русь-Україна та її назви. Розширення і зміцнення Київської держави наприкінці IX-X ст. Розквіт Київської держави наприкінці X - у першій половині XI ст. Запровадження християнства. Історичне значення християнізації Русі. Політична система. Соціально – економічний розвиток. Проблема формування народностей у Київській державі. Зовнішня політика київських князів. Русь і кочівники. Причини і етапи феодальної роздробленості. Занепад Києва. Тимчасова політична стабілізація суспільства: Володимир Мономах, Мстислав Великий. Занепад Київської держави з другої половини XI століття. Посилення удільних князівств. Загибель та історичне значення Київської держави.

1.3. Галицько-Волинське князівство

Політичний, соціальний та економічний розвиток в XII - першій половині XIV століть. Правління династії галицьких Ростиславичів, Ярослав Осмомисл. Правління династії галицько-волинських Романовичів. Роман Мстиславич. Данило Романович. Боротьба галицько-волинських князів з монголо-татарами. Занепад Галицько-Волинського князівства. Галицько-Волинське князівство як одна із форм української державності.

1.4. Українські землі під владою Литви та Польщі (XIV - перша половина XVII ст.)

Включення українських земель до складу Литовської держави. Політика великих литовських князів на українських землях. Передумови польсько-литовської інтеграції. Кревська та Городельська унії. Боротьба руських князів проти польсько-литовського зближення. Ліквідація удільних князівств. Люблінська унія та її наслідки для України. Суспільна організація та соціально-економічні відносини. Магдебурзьке право. Литовські статuti. Православні братства в Україні. Брестська церковна унія: передумови та наслідки. Посилення національно-релігійного гноблення. П. Могила. Роль церкви у збереженні

самобутності українського народу. Причини та джерела появи козацтва. Створення Запорізької Січі. Д. Вишневецький. Устрій та військово-політична організація Запорізької Січі. Основні етапи розвитку козацької державності. Реєстрове козацьке військо. Піднесення козацтва в другій половині XVI століття. Повстання під проводом К. Косинського і С. Наливайка. Поразка повстань та тимчасовий занепад Запорізької Січі. Боротьба козацтва з турками і татарами. Гетьман П. Сагайдачний. Хотинська війна. Козацькі повстання 1620-1630-х рр. Причини поразки та наслідки повстань.

1.5. Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Утворення козацької держави

Причини, характер і рушійні сили. Основні концепції періодизації Визвольної війни. Початковий етап війни (1648-1649). Перемоги козацько-селянського війська під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Битва під Зборовом. Зборівський мир. Відновлення української державності. Формування державних інституцій і активізація зовнішньополітичної діяльності уряду Богдана Хмельницького. Молдавські походи Хмельницького. Битва під Берестечком і Білоцерківський мир. Битви під Батогом і Жванцем. Зближення України з Московією. Переяславська Рада. Березневі статті Б. Хмельницького 1654 року. Вхід України під протекторат Московії. Завершальний етап Визвольної війни. Воєнні дії 1654-1657 рр. Історичне значення Визвольної війни українського народу.

1.6. Соціально-економічний та політичний розвиток України в другій половині XVII - XVIII ст.

Становище Гетьманщини після смерті Б. Хмельницького. Основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики І. Виговського. Гадяцька унія. Битва під Конотопом. Гетьманування Юрія Хмельницького. Поглиблення руйнівних процесів в Українській державі. Політичне життя в Україні в другій половині XVII століття. Спроби об'єднання українських земель. П. Дорошенко, І. Самойлович. Стабілізація політичного життя в Україні в кінці XVIII століття. Гетьман І. Мазепа. Союз І. Мазепи з Карлом XII. Полтавська битва. Ліквідація Запорізької Січі. Гетьман у вигнанні - П. Орлик. Конституція П. Орлика 1711 року. Обмеження Української автономії в першій половині XVIII ст. Діяльність Малоросійської колегії. Правління гетьманського уряду (1735-1750). Гетьман К. Розумовський. Ліквідація гетьманату Катериною II. Посилення антиукраїнської політики російського царизму. Ліквідація Запорізької Січі 1775 року і скасування козацької автономії. Економічне піднесення в Україні після приєднання Північного Причорномор'я. Активізація зовнішньої торгівлі. Посилення кризових явищ в соціально-економічному житті України внаслідок закріпачення селянства 1783 року. Становище українських земель під владою Речі Посполитої в кінці XVII-XVIII століттях. Визвольні повстання 1702-1704 рр. С. Палій. Гайдамацькі рухи 1730-1760-х рр. Коліївщина, Рух опришків. О. Довбуш. Занепад та поділи Речі Посполитої. Нове політичне розчленування України Російською та Австрійською імперіями.

1.7. Українські землі під владою Російської та Австрійської імперій у першій половині XIX ст.

Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі іноземних держав. Криза кріпосництва і розвиток капіталістичних відносин. Початок промислового перевороту. Місце України в зовнішній торгівлі Російської імперії. Загострення соціально-економічних протиріч в Україні. Селянські повстання. У. Кармелюк. Початковий етап національного відродження. Становлення української інтелігенції. Діяльність декабристів в Україні. Кирило-Мефодієвське братство. Т. Шевченко. Характер політики австрійського уряду щодо українців. Продовження реформ Марії-Терези Йосифом II, їх роль у розвитку національно-культурного життя Галичини та Буковини. Суспільно-політичний рух. «Руська трійця». Буржуазна революція 1848 року. Скасування кріпосного права. Головна Руська Рада.

1.8. Українські землі в другій половині XIX століття

Загострення соціально-класових протиріч. Селянські повстання. Скасування кріпосного права в Російській імперії. Буржуазні реформи 1860-70-х років та їх здійснення в Україні. Шляхи розвитку буржуазних відносин у сільському господарстві. Особливості завершальної фази промислового перевороту. Культурно-просвітницький етап національного руху. Українофіли. В. Антонович. Громадівський рух і посилення репресій з боку царизму. Валуєвський циркуляр. Емський указ. Криза громадівського руху. М. Драгоманов і зародження українського соціалізму. Революційно-демократичний рух. Політико-адміністративний статус західноукраїнських земель. Народовська та москвофільська течії національно-визвольного руху. Криза культурницьких рухів. І. Франко, М.Грушевський. Зародження національно-політичного руху в Україні. Поява українських політичних партій.

1.9. Україна на початку XX ст.

Політичний і соціально-економічний розвиток України у складі Росії та Австро-Угорщини. Проблеми становлення та консолідації української нації. Процес політизації українського суспільства та визвольного руху. Політичні партії та їх практична діяльність у створенні національної державності. Революція 1905-1907 рр. Політична реакція. Товариство українських поступовців. Столипінська аграрна реформа. Західноукраїнські землі на початку XX ст.

1.10. Україна в роки Першої світової війни

Україна в геополітичних планах країн Антанти і Троїстого союзу. Головна українська рада. К. Левицький. Формування легіону Українських січових стрільців. Союз визволення України. Загальна українська рада. Ставлення українських політичних партій Наддніпрянщини до війни. Воєнні дії на території України в 1914-1917 рр. Українці в арміях воюючих держав.

Українські січові стрільці. Політика Російської імперії та Австро-Угорщини на українських землях у 1914-1917 рр.

2. УКРАЇНА: ШЛЯХ ВІД ТОТАЛІТАРИЗМУ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

2.1. Українське національно-державне відродження 1917-1921 рр.

Початок Української революції. Політичні партії в підросійській Україні. Утворення Центральної Ради. Початок українізації армії. Український національний Конгрес. I і II Універсали Центральної Ради. Зміни у політичних настроях, економічному та соціальному становищі населення. Загострення конфлікту Центральної Ради з Тимчасовим урядом Росії. III Універсал. Проголошення УНР. Всеукраїнський з'їзд Рад. Боротьба більшовиків із УЦР. IV Універсал. Мирний договір у Брест-Литовську. Гетьманський переворот. П. Скоропадський. Внутрішня та зовнішня політика Української Держави. Утворення Директорії. Відновлення УНР. Отаманщина. С. Петлюра. Проголошення ЗУНР. Є. Петрушевич. Внутрішня та зовнішня політика уряду ЗУНР. Злука УНР і ЗУНР. Війна з Польщею. «Чортківська офензива». Причини поразки ЗУНР. Наступ білогвардійців в Україні влітку 1919 р. Контрнаступ об'єднаних українських армій. Перший Зимовий похід армій УНР. Варшавська угода. Більшовицько-польська війна і Україна. Ризький мир. Розгром Врангеля. Причини поразки та історичне значення Української революції.

2.2. УСРР в умовах непу (1921-1928 рр.)

Політика «воєнного комунізму». Утворення СРСР. Статус України. Голод 1921-1923 рр. Впровадження непу в Україні. Економічне, соціальне та повсякденне життя населення в роки непу. Політика влади у царині культури. Українізація (коренізація). Особливості розвитку української культури у 1920-ті рр. Релігійне життя в Україні.

2.3. УРСР в умовах модернізації (1929-1939 роки)

Перехід до форсованої індустріалізації. Директивне господарювання. Перші п'ятирічки. Наслідки індустріалізації. Хлібозаготівельні кризи 1927-1929 рр. Перехід до суцільної колективізації. Розкуркулення. Доля приватних сільських господарів та їхніх господарств. Зміни у житті, побуті й психології селян. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні. «Закон про п'ять колосків». Хлібозаготівлі та їх суть. Масштаби та наслідки Голодомору. Демографічні втрати. Зміни в соціальному складі населення України. Конституція УРСР 1937 р. Судові процеси над українською інтелігенцією. Репресії в Україні та їх жертви. Згортання українізації. Становище у галузі освіти. Досягнення науки та гальмівні чинники її розвитку. Література і мистецтво. Політика держави щодо церкви та її наслідки. Ліквідація УАПЦ.

2.4. Західноукраїнські землі в 1921-1939 рр.

Правовий статус Східної Галичини та українських північно-західних земель у складі Польщі. Осадництво. Промисловість і сільське господарство. Українська кооперація. Політична ситуація. «Пацифікація». Українські політичні партії. Розгортання українського націоналістичного руху. Утворення Організації українських націоналістів. Українські землі у складі Румунії. Економічне і соціальне становище українського населення. Діяльність українських політичних партій і рухів. Становище Закарпаття у складі Чехословаччини. Економічне, соціальне та культурне життя. Течії у громадсько-політичному житті українців. Карпатська Україна. «Карпатська Січ». А. Волошин.

2.5. Україна в роки Другої світової війни

Україна в геополітичних планах СРСР і Німеччини. Радянсько-німецькі договори 1939 р. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Вхід Північної Буковини і українських придунайських земель до складу УРСР у 1940 р. Радянізація західноукраїнських земель. Напад Німеччини на Радянський Союз. Відступ Червоної армії. Мобілізаційні заходи та евакуація. Військові події 1941-1942 рр. Окупація України. Нацистський «новий порядок». Життя населення України в умовах окупації. Колабораціонізм. Концтабори та масове знищення людей. Голокост. Остарбайтери. Життя в евакуації. Рух Опору та його течії. Розгортання радянського партизанського руху. Акт відновлення Української держави. Поліська Січ. Утворення УПА. Початок вигнання німецьких військ з території України. Бої на Лівобережжі. Битва за Дніпро. Вигнання німецьких окупантів з Правобережної та Південної України. Примусове виселення з Криму в східні регіони СРСР татар, греків, вірмен. Завершення вигнання окупантів з України. Внесок українського народу у перемогу у Другій світовій війні. Ціна перемоги.

2.6. Післявоєнна відбудова і розвиток України в 1945 - середині 1950-х рр.

Адміністративно-територіальні зміни. Україна в ООН та міжнародних організаціях. Особливості суспільно-політичного життя. Продовження репресій. Операція «Вісла». Придушення визвольного руху 1944-1954 рр. Відбудовчі процеси у господарстві. Голод 1946-1947 рр. Зміни в житті та побуті населення. Відновлення політики радянізації в західних областях України.

2.7. Україна в умовах десталінізації (1953-1964 рр.)

Внутрішньополітичне становище України у середині 1950-х рр. Стан промисловості та сільського господарства. Соціальне та економічне життя населення. Вхід Кримської області до складу УРСР. XX з'їзд КПРС і початок лібералізації. Реабілітація жертв сталінських репресій. Ставлення в суспільстві до діяльності М. Хрущова. Зміни в управлінні господарством.

Розвиток промисловості. Аграрна політика у другій половині 1950-х - першій половині 1960-х рр. Нові явища у соціальній сфері. Зрушення у повсякденному житті населення. «Шістдесятництво» в українській культурі. Зародження дисидентського руху в Україні та його особливості.

2.8. Україна в період стабілізації радянської системи та загострення її соціально-економічної та політичної кризи (1964-1985 рр.)

Політико-ідеологічна криза системи. Згорання демократичних процесів. Посилення централізованої командно-адміністративної системи управління і обмеження суверенітету республіки. Діяльність в Україні П. Шелеста і зміщення його з посади першого секретаря ЦК КП(б)У. Діяльність В. Щербицького. Русифікація. Спроби реформування економіки в другій половині 1960-х років. Посилення бюрократичного централізму. Економічне становище УРСР у 70-х - на початку 80-х років ХХ ст. Зміни в соціальній та національній структурі населення. Активізація опозиційного руху в другій половині 60 - на початку 70-х років ХХ ст. Форми діяльності дисидентів, їхні політичні вимоги, боротьба за національне визволення.

2.9. Розпад Радянського Союзу і відродження незалежності України

Перебудова та її особливості в Україні. Чорнобильська катастрофа. Гласність, лібералізація. Пожвавлення громадської активності. Стан економіки. Рівень життя населення. Розгортання страйкового руху. Формування багатопартійної системи. Формування національних громадських організацій і об'єднань. Релігійне відродження. Вибори до Верховної Ради УРСР і місцевих рад 1990 р. Декларація про державний суверенітет України. Загострення політичного протистояння. Спроба державного перевороту в СРСР. Проголошення незалежності України, Референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Розпад СРСР і створення СНД.

2.10. Україна в умовах незалежності

Державотворчі процеси: особливості розбудови законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. Прийняття Конституції України (1996 р.). Стан господарства після розпаду СРСР. Спроби реформування економіки. Соціальне та економічне становище населення. Основні тенденції розвитку економіки в другій половині 1990-х років. Пошуки шляхів стабілізації на початку ХХІ ст. Основні принципи зовнішньої політики незалежної України. Ядерне роззброєння. Україна в міжнародних організаціях. Пошуки зовнішньополітичних орієнтирів наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. Революція Гідності. Небесна Сотня. Анексія Росією Криму. Агресія Росії проти України. Російсько-українська війна. Добровольчі батальйони. Волонтерський рух. Реакція світової спільноти. Спроби мирного врегулювання.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА

Підготовка кваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, здатних до компетентної і ефективної діяльності за своєю спеціальністю на рівні європейських і світових стандартів, можлива за умови підвищення ролі самостійної роботи студентів. Тому самостійна робота студента, є не тільки важливою формою навчального процесу, а й має стати його основою.

В орієнтовній структурі навчальної дисципліни до кожного розділу вказано кількість годин, відведених на самостійне вивчення. Теми самостійного вивчення викладач визначає сам.

Теми, запропоновані на самостійне вивчення, мають бути відображені в навчальній програмі, розглянуті на засіданні циклової комісії та затверджені заступником директора з навчальної роботи.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА І ДЖЕРЕЛА

1. Бурнейко І. О., Хлібовська Г. М., Крижановська М. Є., Наумчук О. Історія України. Рівень стандарту : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. – Тернопіль : Астон, 2018. 256 с.
2. Власов В. С. Історія України (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / В. С. Власов, С. В. Кульчицький. – Київ : Літера ЛТД, 2018. 256 с.
3. Власов В. С. Історія України (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти / В. С. Власов, С. В. Кульчицький. – Київ : Літера ЛТД, 2019. 256 с.
4. Гісем О. В. Історія України (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 240 с.
5. Гісем О. В. Історія України (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 288 с.
6. Історія України. Рівень стандарту : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / Бурнейко І. О., Хлібовська Г. М., Крижановська М. Є., Наумчук О. В. – Тернопіль : Астон, 2018. 256 с.
7. Історія України. Рівень стандарту : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти / Г. М. Хлібовська, О. В. Наумчук, М. Є. Крижановська, І. Б. Гирич, І. О. Бурнейко. – Тернопіль : Астон, 2019. 256 с.
8. Світлична В.В. Історія України : Навчальний посібник. – Київ : Каравела, 2011. 384 с.
9. Струкевич О. К. Історія України (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти / О. К. Струкевич. – К. : Грамота, 2018. 240 с.
10. Струкевич О. Історія України (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти / Олексій Струкевич, Степан Дровозюк. – Київ : Грамота, 2019. 240 с.